

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2025-63-4-6>
УДК 364.316.3

Г. В. ВОЗНЯК

докторка економічних наук, професорка,
провідна наукова співробітниця
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України»,
Україна, м. Львів
e-mail: gvoznyak@gmail.com
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-2001-0516>

І. З. СТОРОНЯНСЬКА

докторка економічних наук, професорка,
завідувачка відділу регіональної
фінансової політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України»,
Україна, м. Львів
e-mail: istoron.ird@gmail.com
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-0237-1409>

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗОВНІШНІХ ЗАГРОЗ: ПРАГМАТИКА ВПЛИВУ ФІНАНСОВИХ ЗМІН¹

У статті проведено оцінювання впливу фінансових змін на якість життя населення регіонів України в умовах зовнішніх загроз (глобальна фінансово-економічна

¹ Публікація підготовлена в рамках виконання наукової роботи (номер ДР 0125U000478) «Домінанти соціально-економічного структуроутворення резиліентності якості життя населення в регіонах України в умовах зовнішніх загроз» (у рамках комплексного проекту «Домінанти структуроутворення резиліентності якості життя населення України в умовах зовнішніх загроз»).

© Возняк Г. В., Сторонянська І. З., 2025. Стаття публікується на умовах ліцензії Creative Commons – Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Статтю розміщено на сайті збірника: <http://econtlaw.nlu.edu.ua>.

криза, пандемія, російсько-українська війна). Використано підхід багатовимірної оцінки резиліентності якості життя, що поєднує аналіз макрофінансових індикаторів (доходи, інвестиції, бюджетні ресурси, структура зайнятості, соціальні трансферти) з регіональною диференціацією. Якість життя населення розглянуто в розрізі чотирьох складників: трудове, громадське, сімейне й особисте.

Метою статті є оцінювання впливу фінансових змін, зумовлених зовнішніми загрозами, на резиліентність якості (громадського, трудового, сімейного та особистого) життя населення регіонів України.

Показано, що кожен із кризових періодів супроводжувався суттєвими макрофінансовими та соціально-економічними трансформаціями. Встановлено, що зовнішні загрози зумовили регіональні відмінності прояву фінансових змін, зокрема значну вразливість промислових областей Сходу України, відносно стабільні позиції західних регіонів та неоднозначну динаміку центральних областей. Встановлено, що фінансові потрясіння призвели до падіння реальних доходів, посилення безробіття і трудової міграції, депопуляційних процесів, зростання соціальної вразливості та зниження соціального капіталу. Водночас у низці регіонів сформувалися нові форми горизонтальної взаємодії та локальної адаптивності. Обґрунтовано необхідність переосмислення підходів до регіональної політики та публічних фінансів у контексті зміцнення резиліентності якості життя в умовах тривалих багатовимірних зовнішніх загроз. Отримані результати можуть слугувати основою для розроблення нових інструментів регіональної фінансової політики, орієнтованих на зміцнення стійкості громад, підвищення ефективності бюджетного планування та адаптацію соціальних програм до регіональних викликів.

Ключові слова: якість життя, населення, фінанси, загрози, війна, регіони, Україна, криза, зайнятість, безробіття, доходи, місцевий бюджет, борг, резиліентність.

JEL Classification: I31, H2, H5, H7, O4.

Постановка проблеми. Нестабільність світової економіки, інтенсифікація насильства, забруднення навколишнього середовища, посилення геополітичних ризиків тощо чинять вагомий вплив на соціально-економічний поступ регіонів України. Упродовж останніх 17 років Україна переживала низку кризових періодів, зумовлених зовнішніми загрозами: 1) 2008–2009 рр.; 2) 2014–2015 рр.; 3) 2019–2020 рр.; 4) з 2022 р. по цей час. Кожен із цих етапів супроводжувався суттєвими фінансовими змінами в Україні, що проявились у такому: падінні реального ВВП, перерозподілі державних видатків, девальвації національної валюти, зміні структури доходів населення й зайнятості, подорожчанні кредитних ресурсів та ін. До слова, фінансово-економічна криза 2008–2009 рр. в Україні, зумовлена зовнішніми глобальними загрозами (проблемами на ринку іпотечного кредитування, зниженням довіри до банківської системи, переоцінкою фінансових активів, світовою рецесією тощо), характеризувалася: стрім-

ким зростанням індексу інфляції (до 22,3 % у 2008 р.); курсу валюти (+4,4 % у 2008 р. до 2007 р. та +47,8 % у 2009 р.) та чисельності безробітних (на 31,5% у 2008 р. проти 2007 р.), падінням ВВП на 14,8 %. Через кризу 2008–2009 рр. Україна змушена була наростити державний борг (до 33 % ВВП у 2009 р.) [1].

Гібридна агресія росії проти України, що розпочалась у 2014 р., а у 2022 р. переросла в повномасштабне вторгнення, та наслідки, зумовлені нею (як-то анексія Криму, розрив логістичних та економічних ланцюгів, енергетичні й торговельні обмеження, девальвація гривні й посилення залежності вітчизняної економіки від макрофінансової підтримки ЄС; різке скорочення виробництва у промислових регіонах України (ідеться про Луганську, Донецьку, Дніпропетровську, Запорізьку, Харківську області) і падіння попиту на вітчизняну продукцію на зовнішніх ринках тощо), обумовили кризову ситуацію 2014–2015 рр.

Не оголотившись від цієї кризи, пандемія COVID-19 спричинила новий (за оцінками міжнародних експертів, найглибший) геоекономічний шок, який торкнувся всіх, без виключень, сфер економіки регіонів України: порушення ланцюгів постачання, погіршення ділової активності, скорочення зайнятості, особливо у сфері послуг, скорочення валютних надходжень, зростання вартості позикового капіталу і як наслідок – зростання дефіциту державного бюджету.

Із лютого 2022 р. новий безпрецедентний зовнішній шок – повномасштабна війна росії проти України, яка обумовила соціально-економічну, гуманітарну, енергетичну кризи. Високий рівень невизначеності, масова міграція (яка за своїми масштабами є найбільшою з часів Другої світової війни) і руйнування інфраструктури, втрата логістики постачання агропродукції з України, відтік капіталу, зростання цін на енергоресурси, посилення макрофінансової залежності України, девальвація гривні, зростання вартості кредитних ресурсів та продовольчих товарів тощо – далеко не вичерпний перелік негативних впливів сучасної російсько-української війни на соціально-економічний розвиток регіонів України і якість життя їхніх мешканців.

Зазначене вище вказує на те, що зовнішні загрози неабияк змінили архітектуру безпеки загалом, посилили фінансово-економічну нестабільність та зумовили кризи. Нові реалії обумовлюють потребу ґрунтовного переосмислення й напрацювання нових підходів до забезпечення резиліентності якості життя. На тлі фінансових змін, зумовлених зовнішніми загрозами, питання забезпечення резиліентності якості життя населення набувають особливої актуальності, позаяк такі детермінанти впливу, як фінансові ресурси, забезпечення житлом, роботою, освіта, якісні медичні послуги, ринок праці, громадянські права, довіра, соціальна згуртованість, інфраструктура посе-

лень тощо, на наше глибоке переконання, зазнають значних трансформацій у повоєнний період. При цьому фінанси визначають здатність регіональних економік адаптуватися до кризових явищ, підтримувати стандарти життя та забезпечувати доступ до публічних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання якості життя вже тривалий час є предметом наукових пошуків відомих вітчизняних учених: Черенко Л. (Cherenko L.) [2], Полякової С. (Poliakovoi S.), Крикун О. (Krykun O.), Реут А. (Reut A.) і ін. [3], Харазішвілі Ю. (Kharazishvili Yu.), Грішнкової О. (Hrishnovoi O.) [4], Колота А. (Kolota A.), Рябоконт І. (Riabokon I.), Бабій Ю. (Babii Yu.) [5] й ін. Фінансово-економічні потрясіння, які спостерігаємо крайні два десятиліття років, зумовили потребу наукового обґрунтування резиліентності соціально-економічних систем різних рівнів. Серед важливих досліджень доречно виокремити роботи Бруне М. (Brune M.) [6], Рейнхорна А. (Reinkhorna A.) [7], Лібанової Е. (Libanovoi E.) [8], у яких багато уваги приділено обговоренню різних аспектів резиліентності та управлінських рішень щодо її зміцнення.

Попри значний науковий доробок нова реальність, спричинена наслідками різних шоків, зумовлює потребу оцінювання впливу фінансових змін на резиліентність якості життя населення, що дозволить не лише реагувати на виклики, але й обґрунтувати сценарії та напрацювати інструменти посилення резиліентності якості життя населення регіонів України в умовах зовнішніх загроз.

Формулювання цілей. Метою статті є оцінювання впливу фінансових змін, зумовлених зовнішніми загрозами, на резиліентність якості (громадського, трудового, сімейного та особистого) життя населення регіонів України.

Виклад основного матеріалу. Якщо аналізувати фінансові зміни в економіках регіонів України (зумовлені зовнішніми загрозами в кризовий період 2014–2015 рр.), то можна констатувати комплексний, просторово-нерівномірний характер їхнього прояву. Серед основних тенденцій слід вказати на такі:

1. Втрата контролю над значною частиною Луганської й Донецької областей – як наслідок, падіння обсягів промислового виробництва; занепад промислових міст; скорочення обсягів доходів місцевих бюджетів для східних регіонів України. Негативні тенденції промислового виробництва, наприклад, у 2014 р. спостерігались у більшості регіонів України (від 0,5 % в Одеській до 42 % у Луганській областях) [9]. Наслідком війни на сході України стало розірвання торговельних українсько-російських відносин та переорієнтація на європейські ринки товарів і послуг. Анексія Криму призвела до втрати туристичного потенціалу півострова, а також і втрати портових доходів. Дніпропетровська область попри намагання зберегти функцію індустріального центру все ж таки втратила частину російських ринків збуту, на відміну від

Полтавщини, яка завдяки газовидобутку та сільському господарству (с/г) змогла відносно стабільно «пережити» кризовий період, ба більше, у 2015 р. ВРП на душу населення Полтавської області перевищував ВВП України на душу населення на 914,5 дол. США [9]. З чого можна висновувати, що ця область характеризувалася найвищою стійкістю до зовнішніх загроз, на відміну від східних областей і центральних регіонів України. Загалом падіння активності у промислових регіонах України призвело до зменшення надходжень до державного бюджету, що своєю чергою негативно відбилося на фінансуванні соціальних видатків, а отже, і стійкості якості життя населення. Також потрібно відмітити, що збільшення внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) через війну посилило навантаження на соціальну інфраструктуру, особливо західних регіонів України (ідеться про Львівську, Івано-Франківську, Тернопільську, Закарпатську, Волинську області). Разом із тим помітним для цього періоду був інтенсивний розвиток малого бізнесу у сфері послуг і торгівлі.

2. Посилення інфляційного тиску, що суттєво перевищував зростання заробітних плат і реальних доходів населення, негативно вплинуло на якість життя населення всіх без виключення регіонів України (рис. 1), причому

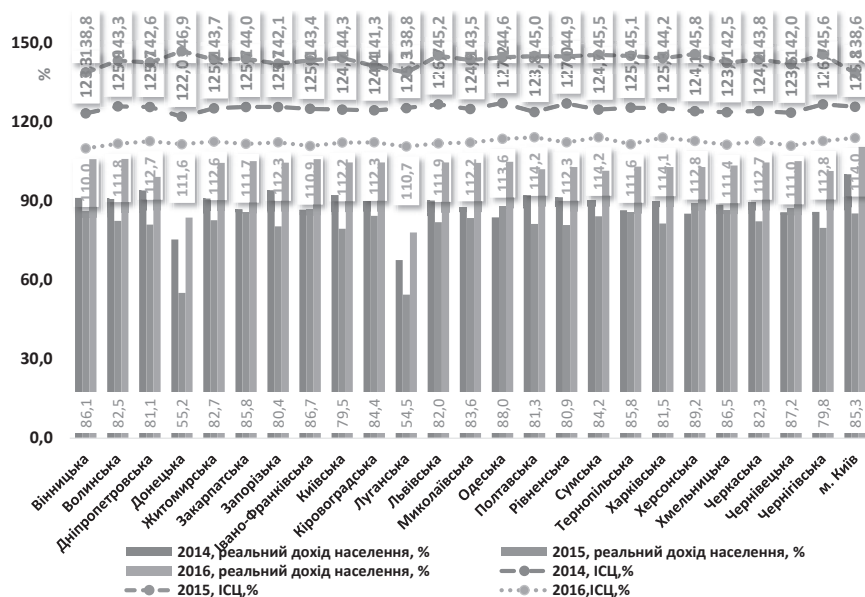

Рис. 1. Зміна реальних доходів населення, ІСЦ за 2014–2016 рр.: регіональний вимір, % до попереднього року

Складено за даними: <http://www.ukrstat.gov.ua/> ; <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2016/>

якщо в центральних і західних областях спостерігалось стримано-помірне падіння індикаторів, то мешканці Донецької і Луганської областей суттєво відчували на собі наслідки зовнішніх загроз. У 2015 р. падіння реальних доходів відчували на собі мешканці Чернігівської (79,8 % до попереднього року) та Київської (79,5 % до попереднього року) областей.

Зрозуміло, що зменшення реальних доходів населення спровокувало зниження сукупного попиту на товари і послуги. Для більшості регіонів України помітним було зростання соціальної вразливості та погіршення ситуації на ринку праці. Такі тенденції зумовили зростання безробіття [9] (у 2014 р. цей індикатор складав 9,7 % (що на 2,0 % більше за 2013 р.)), правда, у 2015 р. цей показник несуттєво скоротився (до 9,5 %), однак усе одно залишався високим. Також слід зауважити, що, як свідчать статистичні спостереження, рівень безробіття серед міського населення вищий, ніж серед сільського. Правдою є і те, що відсутність роботи (особливо за спеціальністю) довший час, втрата кваліфікаційних навиків (а отже, і знецінення отриманої освіти) та ін. погіршують добробут населення й порушують резилієнтність якості життя населення. У цьому контексті, слід вказати на ще одну особливість цього кризового періоду – попри стрімке падіння ВВП та зростання інфляції рівень безробіття зростав на декілька в. п. (у 2014 р. на 2,0 в. п до 2013 р.). Як нам видається, причину можна відшукувати у площині неформальної зайнятості.

3. Відтік інвестицій (від 30 до 60 % залежно від регіону і сфери економіки) – інша характеристика прояву зовнішніх загроз, які зумовили деструктивні фінансові зміни в економіках регіонів України. Так, війна на сході України понизила довіру інвесторів до економіки регіонів України, що результувалося втратою 10,3 млрд доларів США щорічно впродовж 2014–2020 рр. [10]. Прямі іноземні інвестиції в Україну знизилися від 4,5 млрд дол. у 2013 р. до 410 млн дол. у 2014 р. [11]. Це рекордне падіння з часів незалежності України. Очевидно, що інвестори надто чутливі до країн, що воюють, а економічно-політична нестабільність посилює ризик інвестування. Якщо говорити про освоєння капітальних інвестицій, то характерними ознаками інвестиційної активності у 2014 р. було її погіршення в усіх регіонах України за винятком Івано-Франківської (+26,9 % до попереднього року) та Хмельницької (+2,6 % до попереднього року) областей та посилення регіональних асиметрій, наприклад, за показником «капітальні інвестиції», що становило 13,4 разу.

Наслідки кризи 2014–2015 рр. для забезпечення резилієнтності якості життя населення регіонів: зниження реальних доходів населення, зростання безробіття і трудової міграції, депопуляція, посилення соціальної напруги через низьку оплату. На цьому тлі, аналізуючи вплив фінансових змін на резилієнтність якості життя населення регіонів України, неважко помітити, що в цей період починає формуватися дуальний вимір громадського життя: а) у східних регіонах (Донецька, Луганська області) посилюється недовіра до влади, послаблюється активність громадських інституцій, особливо в новоутворених сільських громадах (Одеська, Миколаївська, Херсонська області); б) попри економічні втрати та «хитку» стабільність (ідеться про центральні та західні області України) фіксуємо посилення горизонтальних взаємодій, підтримку місцевих ініціатив, формування нових форм громадської співпраці, а отже, і нарощування соціального капіталу регіонів.

Найбільш помітний вплив мали зовнішні загрози на резилієнтність якості трудового життя населення регіонів України. Негативні фінансові тенденції в економіках регіонів України «підірвали» трудову сферу: зниження зайнятості спостерігалось в південних регіонах (Миколаївська, Херсонська області через проблеми з експортом), масове безробіття і трудова міграція були характерні для східних областей, тоді як центральні й західні області продемонстрували помірно оптимістичні «шляхи виживання» – стримане скорочення купівельної спроможності, перехід на неповну зайнятість, стабілізація сімейних бюджетів домогосподарств (найбільш характерно для західних областей) на тлі трудової міграції до країн ЄС.

Щодо резилієнтності якості сімейного життя населення регіонів України в цьому кризовому періоді можемо констатувати, що помітним було погіршення параметрів для всіх регіонів. Правда, західні області в цьому аспекті вирізнялися стабільнішими матеріальними доходами (у тому числі через фінансову підтримку трудових мігрантів), на відміну від центральних і південних, де через 35–40 % падіння реальних доходів домогосподарств зростала бідність, скорочувалося споживання. Соціальна дезінтеграція, падіння народжуваності, розрив родинних зав'язків, втрата житла, підвищені стресові ситуації – деструктивні характеристики сімейного життя східних областей цього періоду.

Резилієнтність якості особистого життя в період 2014–2015 рр. суттєво погіршилася через надмірну нестабільність, психологічне навантаження, високий рівень тривоги, скорочення доступу до освітніх і медичних послуг

(східні області). Відчуття соціальної вразливості через слабкі місцеві економіки (південні області) та посилене емоційне виснаження і міграція молоді за кордон (західні області) – тенденції, що характеризували особистий вимір якості життя.

Період з 2016 р. до середини 2020 р. в Україні можна охарактеризувати як період відновлення та помірної макроекономічної стабілізації після шоку, зумовленого анексією Криму та війною на Сході України. Фінансова система України в цей період розвивається рівномірно. Завдяки оздоровленню банківської системи та покращенню фіскальної дисципліни, дефіцит державного бюджету вдалося скоротити майже до 2 % у 2019 р. Розпочата в 2014 р. реформа децентралізації вже у 2019 р. дозволила вийти на параметри перерозподілу ВВП через публічні фінанси з 45 % у 2012 р. на показник у 34 %.

Починаючи з 2020 р. в Україні пандемія Covid-19 спричинила кризу (існують думки, що це не було класичною економічною кризою, це, скоріше за все, було штучне гальмування економічних процесів карантинними обмеженнями та поведінковими уподобаннями суб'єктів ринку), яка проявилась у надмірному обмеженні мобільності населення та падінні економічної активності бізнесу. Наприкінці 2020 р. інфляція у світі прискорила завдяки динамічному відновленню світової економіки після коронавірусного шоку: відкладений попит, стимулювальні монетарні й фіскальні заходи в поєднанні з розривами глобальних ланцюжків постачання спричинили зростання цін. До глобальних рухів інфляції додалося подорожчання енергоносіїв, передусім – природного газу. Фінансово-економічна криза цього періоду мала безпрецедентні масштаби і була унікальною в сенсі впливу на всі сфери життєдіяльності людини. Вагомою особливістю прояву пандемії було: а) порушення стійкості соціально-економічних систем різних рівнів; б) асиметричний вплив на різні типи територій.

Пандемія та заходи щодо стримування й поширення вірусу в Україні призвели до негативних фінансових наслідків регіонів України (які своєю чергою порушили резилієнтність якості життя населення). Неоднорідні фінансові зміни цього періоду можна схарактеризувати такими тенденціями.

1. Стрімке падіння економічної активності, особливо відчували на собі малий і середній бізнес. До слова, на початок 2020 р. свою діяльність призупинили 277 тис. фізичних осіб – підприємців [12], що в секторальному вимірі складало: 14,7 тис. ФОП – у медицині та стоматології, 8,4 тис. ФОП –

у сфері туризму, 211,3 тис. ФОП, що займалися роздрібним продажем товарів із лотків (чи на ринках) та надавали побутові послуги населенню. Попри запроваджені державою та ОМС низку заходів із покращення бізнес-клімату (як-то мораторій на перевірки, звільнення від сплати ЄСВ (на певний час), зменшення ставок по єдиному податку, запровадження державних програм із кредитування малого бізнесу (як-то «Доступні кредити 5-7-9 %», діє по сьогодні), малий та середній бізнес від пандемії постраждав найбільше. І це не дивує, адже основна сфера охоплення його діяльності – це найбільш уражені пандемією галузі (сфера послуг, торгівля, туризм та ін.). Потрібно згадати, що негативний фінансово-економічний стан мали підприємства, що вели зовнішньоекономічну діяльність, транспорт, будівництво. На цьому тлі суттєво помітними були тенденції зменшення чисельності працівників на підприємствах для більшості регіонів України (особливо в другій половині 2020 р.).

2. Скорочення обсягів промислового виробництва у 2020 р. (порівняно з 2019 р.) було зафіксовано у промислових регіонах (Дніпропетровська (–5,8 %); Харківська (–5,4 %); Запорізька (–4 %); Донецька (–9,9 %) області [9]. Справедливості заради потрібно зазначити, що регіони Центральної України і Львівська область мали незначне зростання (до 5 %). Поширення пандемії негативно позначилося на переробній промисловості (у 2020 р. падіння складало майже –7 %). Натомість фармацевтична та хімічна промисловість мала позитивну динаміку (+6,7 % та +9,3 % відповідно). Попри тимчасові перебої з постачанням та скороченням зовнішнього попиту промислові гіганти змогли частково зберегти робочі місця (завдяки експортним поставкам). Втрата трудового потенціалу, на наш погляд, переважно відбувалася через карантинні заходи. Загалом, якщо порівнювати фінансові зміни в економіках промислових регіонів і наслідки для резиліентності якості життя з регіонами, у яких значна питома вага послуг у структурі економіки, то можна стверджувати про їхню відносну стабільність, наприклад у плані надходжень до місцевих бюджетів (рис. 2). Правдою є і те, що в 2020 р., попри значні виклики, через зменшення джерел надходжень місцевих бюджетів [13] (ідеться про падіння обсягів надходжень від ПДФО, податку на землю, єдиного), плани доходів було виконано на рівні 105,3 %, на відміну від загальносвітових тенденцій (серед експертів поширеною була думка, що феномен такого явища криється в заниженні прогнозування доходів через надмірну невизначеність).

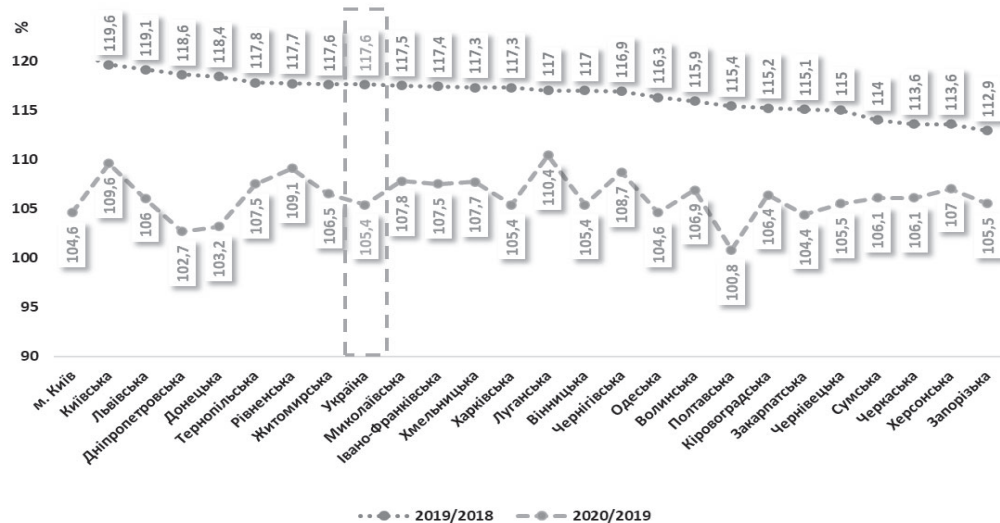

Рис. 2. Темпи зростання надходжень до загального фонду (без трансфертів): регіональний вимір, % до попереднього року

Складено за даними: <http://www.ukrstat.gov.ua/> ; <https://mof.gov.ua/uk/local-budgets>

3. Падіння обсягів капітальних інвестицій в економіку регіонів. Особливо відчутним скорочення капіталовкладень (індекс нижче 50 %) було в регіонах із високою залежністю від туризму, транскордонної мобільності й МСБ. Ідеться про Закарпатську, Київську та Львівську області. Аграрно-промислові та прикордонні області (Чернігівська, Тернопільська, Чернівецька, Миколаївська, Івано-Франківська, Вінницька) у 2020 р. суттєво втратили інвестиції теж через падіння економічної активності, у тому числі в будівництві. Натомість помислові регіони (Дніпропетровська, Донецька, Полтавська, Одеська, Харківська області), хоч і скоротили інвестиційні програми, все ж таки змогли стримати погіршення ситуації наявністю великих промислових підприємств та довгострокових інфраструктурних проєктів (рис. 3). Херсонська область втратила майже 70 % капітальних інвестицій, що може свідчити про високу чутливість до логістичних порушень та аграрну специфіку економіки. Загалом вчергове можемо стверджувати, що фінансові зміни в економіках регіонів України під дією зовнішніх загроз були неоднорідними, жоден регіон не зміг уникнути погіршення інвестиційної активності, включаючи м. Київ (–36 %).

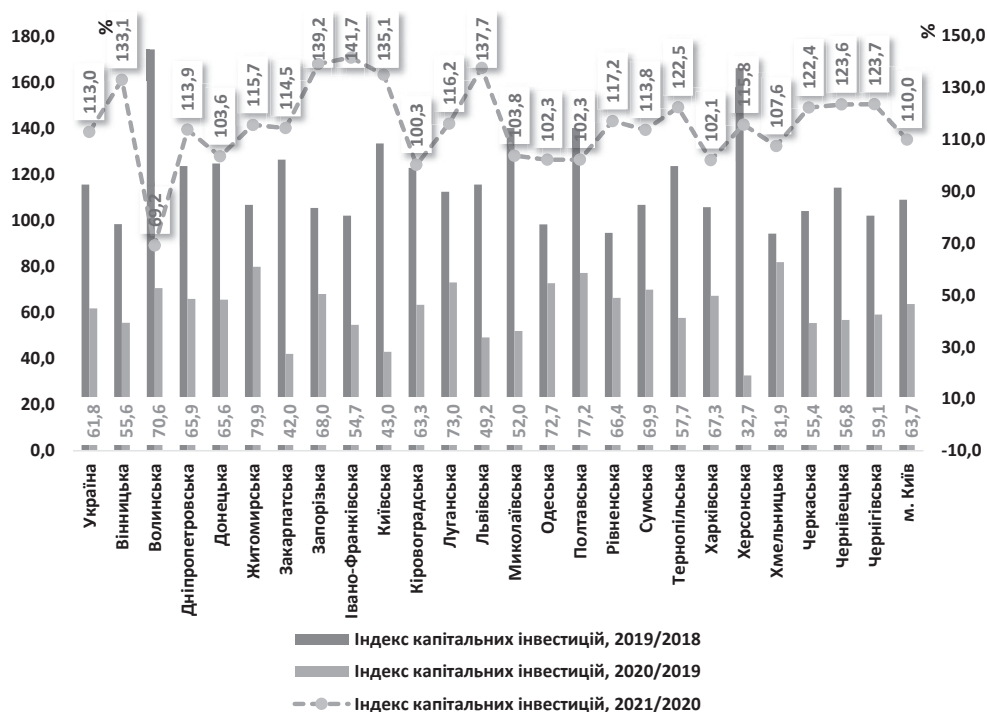

Рис. 3. Капітальні інвестиції: регіональний вимір, індекси, % до попереднього року

Складено за даними: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

4. Зростання безробіття. Згідно із статистичними даними у 2020 р. чисельність офіційно зареєстрованих безробітних осіб складала 459 198, що на 35,8 % більше, ніж у 2019 р. (338 163 осіб). Серед областей найбільша кількість офіційно зареєстрованих безробітних осіб була у Дніпропетровській (34 780), Харківській (30 290), Львівській (28 234), Полтавській (28 044) областях.

Найбільш вразливими були працівники з неповною зайнятістю, сезонні та самозайняті особи. Зрозуміло, що доходи таких працівників суттєво зменшились у регіонах із великою часткою неформальної зайнятості, що своєю чергою точково підсилило ризики бідності.

Наслідки кризи 2019–2020 рр. для забезпечення резиліентності якості життя населення регіонів: скорочення робочих місць (МСБ, сфера послуг, транспорт, культура); перехід працівників на віддалену роботу (як наслідок – посилення диференціації за видами діяльності та регіонами з різним рівнем цифровізації); зростання неповної зайнятості (зниження доходів домогосподарств), перевантаження працівників медичної та освітньої сфер.

Якщо аналізувати вплив фінансових змін на резилієнтність якості трудового життя населення регіонів України в період поширення пандемії, то слід вказати на чітко виражені регіональні особливості: а) відсутність «масового» дистанційного режиму праці, посилення виробничих ризиків, точкові зупинення виробничих процесів через спалахи інфекції, а тому і незначне падіння доходів працівників, а отже, і надходжень до місцевих бюджетів (мало місце у промислових регіонах – Запорізька, Харківська, Полтавська, Дніпропетровська області); б) стрімке падіння підприємницької активності (особливо сфера послуг, туризм, МСБ), критичне скорочення зайнятості (подекуди до 30 % у 2020 р.), масове повернення заробітчачан, короткострокове зростання безробіття (ідеться про туристично орієнтовані регіони – Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Одеська області); в) трудова якість життя населення центральних та північних областей (Кіровоградська, Черкаська, Вінницька, Чернігівська) мала відносно стабільний характер – і по заробітних платах, і зайнятості, чого не можна сказати про емоційне та професійне вигорання працівників у державному секторі та надмірне навантаження на медичний персонал. Столиця найшвидше перейшла на дистанційну форму праці. Якщо говорити про втрату доходів домогосподарств, то вона була найнижчою по Україні. Як свідчать експертні дослідження, кияни через тривалі локдауни та інтенсивність роботи мали найвищий рівень стресу.

Зрозуміло, що не стільки фінансові чинники, скільки обмежувальні заходи негативно позначились на резилієнтності якості громадського життя, яка в цей період «постраждала» найбільше (якщо порівнювати з іншими видами). І це було характерно для всіх без винятку регіонів України. Повне згорання громадської активності, погіршення комунікації з мешканцями (як влади, ОМС, так і між собою), погіршення доступу до публічних послуг, мінімізація громадської участі у прийнятті рішень (у тому числі через дефіцит цифрової інфраструктури) – далеко не вичерпний перелік негативних треків. Справедливості заради, потрібно визнати, що пандемія мала і позитивні наслідки не лише для зміцнення громадського життя, але і якості життя населення загалом. Ідеться про те, що швидкими темпами відбувався перехід на електронні сервіси, покращувалась цифрова комунікація мешканців, помітною була швидка адаптація комунальних служб. Правдою є і те, що ці процеси найбільш ефективними були у великих містах, чого не можна сказати про малі міста й сільські населені пункти.

Суттєво погіршилася резилієнтність якості сімейного життя через зростання фінансового навантаження на домогосподарства. Статистичні дані МВС

вказують також на пікове зростання домашнього насильства в цей період та сімейних конфліктів. Дистанційне навчання «підсвітило» цифрову нерівність між регіонами (оскільки потрібно було переходити на смарт-пристрої, особливо в освіті). Низька якість інтернету, витрати на засоби для дистанційного навчання, особливо в сільських та віддалених населених пунктах, наклало відбиток не лише на якість сімейного життя, але і якість освіти загалом. Тяглість цих негативних тенденцій, особливо в освіті, є помітною донині.

Вплив фінансових змін на резилієнтність якості особистого життя було відчутно практично для більшості населення регіонів України. Скорочення доходів та обмеження мобільності негативно позначилось на добробуті й життєвому задоволенні населення. Психоемоційні проблеми, часті депресії, апатії, психологічне вигорання – ефекти, що порушили резилієнтність якості особистого життя. Населення «туристичних» регіонів через падіння сезонних доходів домогосподарств характеризувалось найвищим рівнем психоемоційних проблем.

Не оговтавшись від кризи попередніх періодів, з лютого 2022 р. – широко-масштабне вторгнення росії в Україну. Наслідки жахливі: масові руйнування критичної інфраструктури та житлового фонду, скорочення виробництва, падіння доходів населення, зростання безробіття, переформатування ринків праці, різке скорочення споживання домогосподарств, втрата експортного потенціалу, порушення ланцюгів постачання, падіння економіки, загострення екологічних проблем тощо. І це далеко не вичерпний перелік бід, які принесла нам російсько-українська війна за неповних чотири роки, але, на наш погляд, найбільша біда для країни (зумовлена зовнішньою загрозою) – це втрата людського капіталу. Сучасну соціально-економічну ситуацію в більшості регіонів України «супроводжують» виклики, які своєю чергою зумовлюють фінансово-економічні дисбаланси, погіршення макропоказників, нестабільність національної валюти, зростання дефіциту бюджету й державного боргу.

Інший прояв наслідків зовнішнього шоку в тому, що російсько-українська війна зруйнувала не лише міжнародне право, але і фінансове. На цьому тлі похитнувся не лише фінансовий ринок України, але і світовий. Деструктивною виявилася фіскальна та митна політика окремих країн. Зовнішні загрози сповільнили не лише темпи соціально-економічного розвитку регіонів України, посилили залежність від імпорту енергетичних ресурсів, дисбаланс у структурі зовнішньої торгівлі, звузили трудовий потенціал (через міграцію), але і розбалансували фінансову систему України. Дефіцит державного бюджету у 2022 р. перевищив 17 % ВВП. Таке рекордне зростання дефіциту державного бюджету (до понад 844 млрд грн, а без урахування грантів у доходах – понад

1325 млрд грн) зумовлене різким звуженням ресурсної бази (пов'язано як із падінням економічної активності, так і запровадженими Урядом податковими пільгами в перші місяці широкомасштабної війни) через наслідки війни та істотним нарощуванням видатків (більш як у півтора рази перевищили обсяги 2021 р.!) для забезпечення обороноздатності та підтримки населення. Споживча інфляція сягнула рекордно високого рівня – 26,6 % у 2022 р. до 2021 р. (окрім прямих наслідків війни, додатковим чинником зростання інфляції був друк гривні НБУ для покриття дефіциту бюджету – 400 млрд грн, які потім пішли на придбання військових облігацій). Правда, якщо порівнювати з 2023 чи 2024 рр., то завдяки стабілізації економічної ситуації, відмові НБУ від друку гривні, а також рекордним врожайом 2023 р. зростання інфляції вдалося сповільнити до 5,1 % та 12,0 % відповідно.

За оновленими даними Державної служби статистики, реальний ВВП скоротився на 28,8 % у 2022 р. [9] і є найглибшим падінням економіки за всю історію України. За підсумками 2023 р. економіка змогла відновитися на 5,5 %, а в 2024 р. зростання ВВП склало 2,9 % до попереднього року [9], хоча досягти рівня 2021 р. наразі ще не вдалося. Міжнародна допомога була і надалі залишається ключовим джерелом фінансування бюджетних потреб.

Війна і, як наслідок, тимчасова окупація частини території України поглибила демографічну кризу, загострила виклики забезпечення резилієнтності якості життя населення регіонів України: зростання смертності як серед цивільного населення, так і військовослужбовців, переміщення мешканців із небезпечних територій, вимушена еміграція (здебільшого жінок і дітей) через посилення безпекових ризиків, погіршення стану здоров'я населення (через неможливість вчасно отримати якісну медичну допомогу), постійні стреси, тривале перебування в несприятливих умовах та ін. Фінансово-економічний шок зумовив падіння як попиту, так і пропозиції на ринку праці, а тому, як нам видається, питання раціонального використання та забезпечення адаптивності робочої сили до змін на ринку праці повинно бути у фокусі уваги в період повоєнного відновлення. У цьому контексті важливо розуміти, що на сьогодні в Україні існують території, на яких присутня і не присутня українська влада (міське самоврядування), а це чинник, який суттєво поглиблює демографічну кризу.

Інший зріз проблеми забезпечення резилієнтності якості життя населення в умовах війни пов'язано з надмірною концентрацією мешканців у відносно безпечних (західних і центральних) регіонах. Ідеться про посилення навантаження на соціальну інфраструктуру, забезпечення якісними базовими послугами, працевлаштуванням ВПО тощо.

Про зміни, що відбулись у фінансах регіонів України під час війни, і те, як вони відобразилися на резилієнтності якості життя населення, можемо судити з даних. Так, якщо аналізувати виконання надходжень місцевих бюджетів областей України на початок широкомасштабного вторгнення (2022 р.), то можна стверджувати, що попри нові реалії та великі потрясіння і, як наслідок, недовиконання надходжень практично за всіма складниками загалом по Україні вдалося забезпечити незначне зростання доходів місцевих бюджетів (+13 % до 2021 р., що в абсолютному вимірі склало 46,2 млрд грн) [14]. «Секрет успіху» – це збільшення нормативу зарахування ПДФО до місцевих бюджетів – з 60 до 64 % – та зростання грошового забезпечення військовослужбовців. Приміром, лідерами за швидкістю зростання були такі області, як Житомирська (+67,9 %); Волинська (+54,9 %); Львівська (+60,5 %); Миколаївська (+57,4 %); Чернігівська (+42,4 %). Правдою є і те, що такі тилові регіони, як Закарпатська (+62,8 %); Черкаська (+39,2 %); Чернігівська (+42,4 %) області змогли відновитися після пандемії та швидко адаптуватися до нової реальності, забезпечивши високі темпи зростання надходжень від ПДФО. Натомість, якщо вести мову про це джерело наповнення місцевих бюджетів у 2023 р., то помітне суттєве просідання в усіх регіонах, а Донецька (–18,5 %), Луганська (–58,5 %), Запорізька (–4,9 %) і Херсонська (–24,7 %) області не забезпечили рівня 2022 р. Одеська область (–3,1 %) у 2023 р. не змогла забезпечити виконання надходжень від цього джерела на рівні минулого року – через втрату транзитної спроможності морських портів і руйнування портової інфраструктури російським агресором. Правда, відкриття коридорів та адаптація логістики дозволило дещо покращити ситуацію в 2024 р. в південних регіонах, включаючи стагнуючу Херсонську область. Говорячи про ПДФО, слід зазначити, що різке падіння економіки негативно відобразилося на зайнятості населення й доходах, які сплачуються податковими агентами (–6,9 млрд грн) за 2022 р. Важливий бюджетоформуєчий податок вразливий до воєнних загроз (скорочення підприємницької активності, зростання безробіття тощо).

Найбільше у 2022 р. впали надходження в усіх регіонах України по землі й податку на прибуток приватного сектору. Падіння економічної активності – це зрозумілий наслідок зовнішньої загрози, а отже, і скорочення надходжень до місцевих бюджетів. Натомість скорочення надходжень із податку на землю – це наслідок законодавчих рішень. Зміни до податкового законодавства [15] дали змогу податковим агентам на період з березня 2022 р. по 31 грудня року, наступного за роком, у якому припинено або скасовано воєнний стан, не нараховувати та не сплачувати плати за землю (земельний податок та орендна плата) на територіях, де ведуться (велися) бойові дії. Заміновані землі й такі,

на яких наявні фортифікаційні споруди, теж не підлягали оподаткуванню. Такі податкові послаблення не дозволили досягти показників довоєнного періоду.

Попри те, що у 2024 р. (як і в 2023) Державний бюджет України продовжував зберігати хронічний дефіцит, місцеві бюджети демонстрували відносну стабільність. Стримане відновлення економіки у 20203–2024 рр. позитивно відбилося на місцевих фінансах, хоча ще рано говорити про достатній обсяг фінансових ресурсів для місцевого розвитку. Аналіз доходів загального фонду (без трансфертів) за час війни в розрізі регіонів демонструє асиметрію їх фінансових можливостей громад (рис. 4). Абсолютним лідером є м. Київ, де надходження у 2024 р. склали 128 % до попереднього року завдяки високій діловій активності, концентрації бізнесу, відновленню економічної інфраструктури та ефекту від зростання оподаткування банківського сектору, який переважно зареєстрований у Києві. Високі темпи також демонструють центральні та тилові регіони – Київська, Вінницька, Кіровоградська, Тернопільська області, які мають стабільні ВЕД, добру логістику, активний МСБ. На протилежному боці прифронтові регіони: Луганська (40 %), Донецька (56 %), Херсонська (81 %) області. Ці області залишаються в значно гіршому стані щодо наповнення місцевих бюджетів [16].

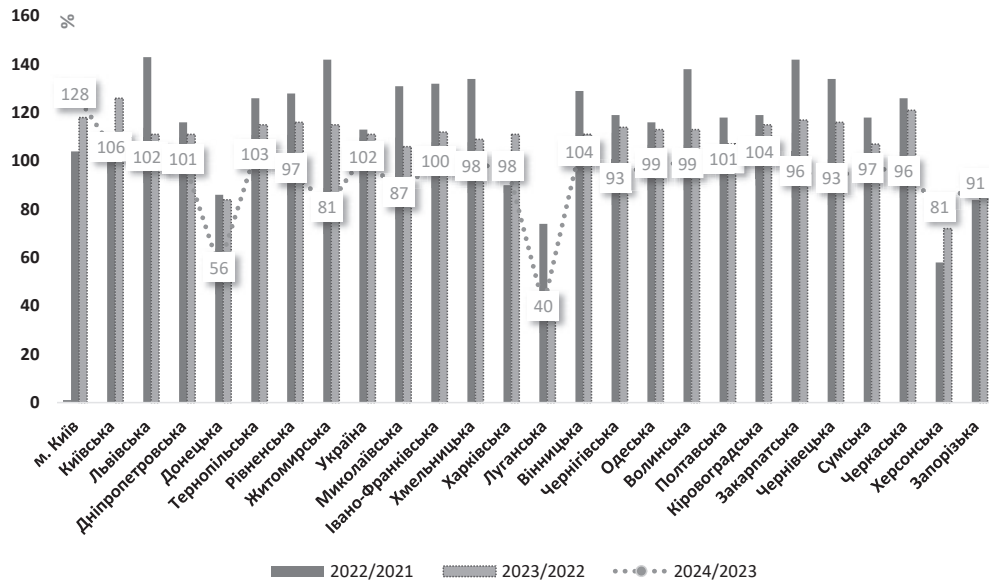

Рис. 4. Динаміка доходів загального фонду (без трансфертів) у 2022–2024 рр.: регіональний вимір, %

Складено за даними: <https://openbudget.gov.ua/>

У підсумку, аналіз виконання доходів місцевих бюджетів у регіональному вимірі дає нам підстави стверджувати, що війна посилила деструктивні зміни й негативні тенденції формування фінансового потенціалу регіонів, а рівень їхньої фінансової спроможності суттєво залежить від безпекових чинників та наближення до лінії фронту. У суспільстві сьогодні є чітке розуміння того, що за безпековим чинником у нас існують різні типи територій (у літературі можна натрапити на класифікації) – фронтові (де ведуться бойові дії), прифронтові (наближені до лінії фронту), опорні (Центральна Україна) і тилові (західні області) та деокуповані території. Зрозуміло, що для кожного з них характерні свої особливості формування фінансового потенціалу. Так, об’єктивно, найгірша фінансово-економічна ситуація в регіонах, де ведуться бойові дії, та прифронтових (Донецька, Луганська, Харківська, Запорізька, Херсонська та Миколаївська області): масові руйнування, замінування земель сільськогосподарського призначення, релокація бізнесу, зростання безробіття та соціальних витрат, розрив інвестиційного циклу, як наслідок – падіння доходів місцевих бюджетів (від 30 до 70 % до рівня 2021 р.), посилення фінансової централізації. За оцінками Світового банку, загальні збитки і втрати в цих регіонах станом на 2023 р. сягнули 411 млрд дол. Існує думка, що ці регіони потрапили у «структурну пастку бідності». Найболючіша проблема для цих регіонів – скорочення чисельності населення (Донецька, Херсонська області – скорочення на 60–80 %).

Натомість центральні та західні області України завдяки перерозподілу економічної активності, тимчасовій концентрації сервісів і логістики тощо претендують, з одного боку, на статус «нових центрів економічного зростання», з іншого – через зростання доходів місцевих бюджетів (у тому числі через релокацію бізнесу та ВПО), інтенсифікацію ринку нерухомості, ІТ-послуг тощо закріпили за собою статус «головного бенефіціара змін».

Загалом війна зумовила фінансово-економічні зміни та порушила фінансову стійкість регіонів України. Фіскальні дисбаланси у фронтових та прифронтових регіонах, на наше переконання, матимуть затяжний характер. Та попри це місцеві бюджети (де це можливо) демонструють позитивні тенденції надходження, а місцеве самоврядування – здатність забезпечувати стійкість не лише інституційну, але і фінансову, достойно чинити опір та протистояти викликам і загрозам, що нарастають.

Наслідки російсько-української війни та зумовлених нею фінансових змін для забезпечення резиліентності якості життя населення регіонів: нестабільність (втрата) доходів домогосподарств, висока міграція населення, підвищений рівень небезпеки, низька якість публічних послуг і, як наслідок, найнижча

стійкість якості життя, але найвища залежність від державної й донорської допомоги (північні, фронтові та прифронтові регіони); відносно стабільні доходи, надмірне навантаження на соціальну інфраструктуру, помірніші безпекові ризики, адаптивніший ринок праці, поступове відновлення заробітних плат, вища фінансова стійкість (центральні регіони); розширення ринків праці, відносно безпечне середовище проживання, сприятлива інтеграція ВПО та соціальна адаптація, збережений доступ до медичних, освітніх й адміністративних послуг (західні регіони). Потрібно також додати, що воєнні загрози суттєво посилили внутрішньорегіональне «велике переміщення» робочої сили і підприємницької активності – одні регіони отримали приплив, інші – руйнування і втрати.

Фінансові зміни в економіках регіонів, зумовлені війною, змінили суттєво структуру ринку праці, а отже, загострили ризики порушення резиліентності трудового складника якості життя населення. Руйнування / релокація підприємств, мобілізація, падіння зайнятості (або сезонна зайнятість) у промисловості та с/г, звуження ринку праці, перехід значної частини населення на державне забезпечення чи гуманітарну підтримку. Такі детермінанти (характерні для південно-східних регіонів) понижують здатність людей самостійно відновлюватися, а отже, і погіршують резиліентність якості трудового життя. Якщо говорити про трудовий вимір якості життя населення центральних і західних областей, то зростання оборонних виробництв, відновлення діяльності релокованого бізнесу дало можливість створити нові робочі місця, що забезпечило зростання доходів домогосподарств, ріст зайнятості, а це означає, що резиліентність трудового виміру якості життя населення цих регіонів, підсилена фінансовою стійкістю, достатньо висока.

Щодо якості громадського життя населення регіонів України можемо зазначити, що війна порушила резиліентність, причому характер змін – неоднорідний. На цьому тлі фокус громадської активності змістився у площину виживання та волонтерства, значна частина громадського сектору втратила організаційні структури (через окупацію, руйнування), через безпекову ситуацію локальні ініціативи стали фрагментарними, відкритість і прозорість управлінських рішень стала значно обмеженою (характерно для південно-східних регіонів). Немає підстав стверджувати про різке порушення стійкості якості громадського життя для областей Центральної України: помітно зросла роль самоорганізації населення у плані безпеки, допомоги ВПО, інфраструктура відновлюється швидко, публічні послуги – своєчасні (хоча і можливі періодичні затримки соцвиплат через пікові навантаження).

Стабільне наповнення місцевих бюджетів дозволяє населенню підтримувати базову якість громадського життя. Високу активність громадського життя під час російсько-української війни демонструють мешканці західних областей України. Попри перевантаження соціальної інфраструктури (про що йшлося вище), зростання попиту на освітні, медичні, житлові послуги та незначне зміщення уваги з довгострокових пріоритетів розвитку спостерігається посилена активізація громадського життя: активно розвивається волонтерський рух та громадські ініціативи. Цьому сприяють відносно високий рівень безпеки, фінансова стабільність (порівняно з іншими регіонами України) та сприятливе середовище для соціальної активності.

Фінансові зміни під дією воєнних викликів неабияк впливають на стабільність доходів населення, можливості забезпечення житлом, доступ до освітніх та медичних послуг, а отже, і слугують визначальною детермінантою забезпечення резиліентності якості сімейного життя. Війна суттєво порушила резиліентність сімейного життя в усіх регіонах, посилила негативні зміни у шлюбно-сімейній структурі населення. Ідеться про те, що суттєво зросла кількість самотніх людей, сімей, де дітей виховує один із батьків. Багато дітей мешкають узагалі без батьків (бо вони або загинули, або зникли безвісти) тощо. Так, деструктивні прояви різні. Роз'єднання членів сімей через мобілізацію, вимушений переїзд, масові руйнування житлового сектору, втрата роботи, втрата ресурсів та засобів виживання, як наслідок – постійна адаптація до ризиків, підвищене емоційне навантаження та психологічні кризи. Соціальні трансферти (виплати, допомоги, пенсії тощо) хоч і не покривають усіх потреб, тим не менше вони – важлива детермінанта пом'якшення удару (південно-східні регіони). Підтримка всередині сім'ї один одного на початку війни і все більша втома тепер через стреси, зменшення (обмеження) можливостей для культурного спільного дозвілля, попри більш-менш стабільні доходи, але зростання витрат на утримання додаткових членів сім'ї (наприклад через переїзд). Достатньо висока вразливість заощаджень мінімізує «подушку безпеки» на майбутнє, що своєю чергою ускладнює планування сім'ї (включно з народженням дітей, освітою, медичною допомогою). Попри те, що фінансові зміни мають помітний вплив на мешканців регіонів Центральної України, конкуренція за ресурси є достатньо високою, усе ж таки доходи більш-менш стабільні, публічні сервіси доступні, безпека, хоч і ризикована, але краща порівняно зі східними областями, а тому вдається зберігати цілісність сім'ї. Умовно найвищий рівень (західні області) безпеки, зростання доходів, зайнятості сприяли (хоч і хиткій) стабільності сімейного життя.

Що стосується якості особистого життя населення регіонів України, то можемо відзначити, що фінансові зміни стали ключовим чинником, який порушив здатність реагувати й адаптуватися до змін усіх українців, правда, з різною інтенсивністю. Так, для південно-східних регіонів шокові події зумовили різке падіння доходів населення, скорочення робочих місць, обмеження доступу до інвестиційних ресурсів тощо, що «звучило» можливості особистого розвитку, люди змушені працювати на низькооплачуваних роботах, а це стримує кар'єрний розвиток, підриває мотивацію до самореалізації. Щодо центральних областей, то висока фінансова турбулентність, незначне зниження реальних доходів (при формально стабільній зайнятості) ускладнює планування особистого розвитку, посилює психічну втому, а страх втратити дохід формує психологічну нестабільність. Для мешканців західних областей, як не дивно, не просто підтримувати рівноважний стан якості особистого життя. Перенасичення ринку праці; зростання попиту на освітні послуги; зростання вартості житла, витрат на продукти, зміна соціальної структури міст (через збільшення ВПО) «підірвали» добробут мешканців і погіршили якість.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що врахування виявлених особливостей впливу фінансових змін на резиліентність якості (громадського, трудового, сімейного та особистого) життя населення регіонів України в умовах зовнішніх загроз дозволить напрацювати інструменти, які забезпечать здатність адаптуватися до кризи, протистояти зовнішнім збуренням, справлятися з різними загрозами і при цьому відновлювати належний рівень якості життя населення, а можливо і переходити (трансформуватися) до нових форм розвитку. Задля посилення здатності реагувати, адаптуватися до змін та відновлювати рівноважний стан якості життя населення регіонів України необхідний комплексний підхід, який би враховував напрацювання можливостей для розвитку власного потенціалу громадян, економічної самодостатності та особистої самореалізації. Подоланню негативних тенденцій сприятиме і посилення довіри «громадянин–держава». Саме ці питання можуть бути предметом подальших наукових пошуків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний борг та гарантований державою борг / М-во фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg>.
2. Черенько Л., Реут А., Клименко Ю. Забезпечення резильєнтності соціальної підтримки населення України в період гібридних криз та катастроф. *Демографія та соціальна економіка*. 2024. № 58 (4). С. 128–147. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.128>.

3. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л. М., Полякова С. В., Шишкін В. С., Реут А. Г., Крикун О. І., Когатько Ю. Л., Заяць В. С., Клименко Ю. А. ; НАН України, Ін-т демогр. та соц. досліджень ім. М. В. Птухи. Електрон. вид. Київ, 2023. 190 с.
4. Харазішвілі Ю. М., Грішнова О. А. Якість життя в системі соціальної безпеки України: індикатори, рівень, загрози. *Економіка України*. 2018. № 11/12. С. 157–171. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2018_11-12_13.
5. Kolot A., Ryabokon I., Babii Ju. Employment quality in the new socio-economic reality: theoretical and methodological foundations. *Social and labour relations: theory and practice*. 2024. № 14 (1). P. 12–27. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/slrrp.14\(1\).2024.02](http://dx.doi.org/10.21511/slrrp.14(1).2024.02).
6. Bruneau M., Reinhorn A. Overview of the Resilience Concept. *Proceedings of the 8th US National Conference on Earthquake Engineering* (April 18–22, 2006, San Francisco ; California, USA). 2006. P. 18–22. URL: <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:39468936>.
7. Béné C., Wood R. G., Newsham A., Davies M. Resilience: New Utopia or New Tyranny? Reflection about the Potentials and Limits of the Concept of Resilience in Relation to Vulnerability Reduction Programmes. *IDS Working Papers*. 2012. P. 1–61. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.2040-0209.2012.00405.x>.
8. Лібанова Е. Резильєнтність соціоекономічної системи України до шоків, спричинених війною: специфіка формування і реагування. *Демографія та соціальна економіка*. 2024. № 58 (4). С. 3–23. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.003>
9. За даними Державної служби статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.11.2025).
10. Cost to Ukraine of Conflict with Russia: a CEBR report. Centre for Economics and Business Research. 2022. URL: <https://web.archive.org/web/20220210134822/https://cebr.com/wp-content/uploads/2022/02/Cost-to-Ukraine-of-Conflict-with-Russia-a-Cebr-report-February-2022.pdf>.
11. Аверчук Р. Прямі іноземні інвестиції в Україну: війна і мир. *Вокс Україна*. 2017 12 січ. URL: <https://voxukraine.org/investments-in-ukraine-ua> (дата звернення: 05.11.2025).
12. Державний вебпортал бюджету для громадян / М-во фінансів України. 2025. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 22.10.2025).
13. Возняк Г., Патицька Х. Фінанси територіальних громад в умовах поширення пандемії: проблемно-орієнтовний аналіз з урахуванням поведінкових аспектів. *Економіка України*. 2021. № 64 (6 (715)). С. 78–98. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.06.078>.
14. Виконання доходів місцевих бюджетів / М-во фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannya-dokhodiv-mistsevykh-biudzhativ>.
15. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20>.
16. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2024 рік. URL: <https://decentralization.ua/news/19387> (дата звернення: 30.09.2025).

REFERENCES

1. Ministry of Finance of Ukraine. *Public debt and state-guaranteed debt*. <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg> [in Ukrainian].
2. Cherenko, L., Reut, A., & Klymenko, Yu. (2024). Ensuring the resilience of social support for the population of Ukraine during hybrid crises and disasters. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 58(4), 128–147. <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.128> [in Ukrainian].
3. Cherenko, L.M., Poliakova, S.V., Shyshkin, V.S., Reut, A.H., Krykun, O.I., Koghatko, Yu. L., Zaiats, V. S., & Klymenko, Yu. A. (2023). Quality of life of the population of Ukraine and the first consequences of the war. M.V. Ptukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. [Electronic edition]. Kyiv [in Ukrainian].
4. Kharazishvili, Yu.M., & Hrishnova, O. A. (2018). Quality of life in the system of social security of Ukraine: Indicators, level, threats. *Ekonomika Ukrainy*, 11–12, 157–171. http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2018_11-12_13 [in Ukrainian].
5. Kolot, A., Ryabokon, I., & Babii, J. (2024). Employment quality in the new socio-economic reality: Theoretical and methodological foundations. *Social and Labour Relations: Theory and Practice*, 14(1), 12–27. [https://doi.org/10.21511/slrrp.14\(1\).2024.02](https://doi.org/10.21511/slrrp.14(1).2024.02)
6. Bruneau, M., & Reinhorn, A. (2006). Overview of the resilience concept. *In Proceedings of the 8th US National Conference on Earthquake Engineering* (pp. 18–22). <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:39468936>
7. Béné, C., Wood, R. G., Newsham, A., & Davies, M. (2012). Resilience: New utopia or new tyranny? Reflection about the potentials and limits of the concept of resilience in relation to vulnerability reduction programmes. *IDS Working Papers*, 1–61. <https://doi.org/10.1111/j.2040-0209.2012.00405.x>
8. Libanova, E. (2024). Resilience of the socio-economic system of Ukraine to shocks caused by the war: Specifics of formation and response. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 58(4), 3–23. <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.003> [in Ukrainian].
9. According to the State Statistics Service of Ukraine. <https://ukrstat.gov.ua/> (accessed 12 November 2025) [in Ukrainian].
10. Centre for Economics and Business Research (CEBR). (2022). *Cost to Ukraine of conflict with Russia: A CEBR report*. <https://web.archive.org/web/20220210134822/https://cebr.com/wp-content/uploads/2022/02/Cost-to-Ukraine-of-Conflict-with-Russia-a-Cebr-report-February-2022.pdf>
11. Foreign direct investment in Ukraine: War and peace. <https://voxukraine.org/investments-in-ukraine-ua> (accessed 5 November 2025) [in Ukrainian].
12. State budget web portal for citizens. <https://openbudget.gov.ua/> (accessed 22 October 2025) [in Ukrainian].
13. Vozniak, H., & Patytska, Kh. (2021). Finances of territorial communities under the spread of the pandemic: Problem-oriented analysis considering behavioral aspects. *Ekonomika Ukrainy*, 64(6), 78–98. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.06.078> [in Ukrainian].
14. Ministry of Finance of Ukraine. Execution of revenues of local budgets. <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetiv> [in Ukrainian].

15. Zakon Ukrainy No. 2120-IX. (2022, March 15). *On amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the validity of norms during martial law.*
16. Analysis of local budget execution for 2024. <https://decentralization.ua/news/19387> (accessed 30 September 2025) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 11.11.2025

Стаття пройшла рецензування: 27.11.2025

Стаття рекомендована до опублікування: 10.12.2025

H. VOZNYAK

Dr. Sc. (Economics), Professor, SI “Institute of regional research named after M. I. Dolishniy of NAS of Ukraine”, Lviv

I. STORONYANSKA

Dr. Sc. (Economics), Professor, SI “Institute of regional research named after M. I. Dolishniy of NAS of Ukraine”, Lviv

QUALITY OF LIFE OF THE POPULATION OF UKRAINE’S REGIONS IN THE CONTEXT OF EXTERNAL THREATS: THE PRAGMATICS OF THE IMPACT OF FINANCIAL CHANGES

Problem setting. The instability of the global economy, intensification of geopolitical risks, military aggression, pandemic shocks and financial crises have significantly influenced the socio-economic development of Ukrainian regions over the past two decades. External threats have triggered multidimensional financial transformations, which, in turn, have affected the quality of life of the population. These transformations manifested differently across regions, intensifying income losses, unemployment, migration, social vulnerability and weakening social capital, while at the same time stimulating new adaptive practices and community initiatives.

Recent research and publication analysis. The issue of resilience and quality of life has been explored by numerous scholars, including Cherenko, Pollyakova, Shyshkin, Reut, Krykun, Koghatko, Zaiats, Klymenko, Kharazishvili, Hrishnova, Kolot, Ryabokon, Babii and others, who analyzed socio-economic shocks, labour market shifts, income dynamics, social security and well-being. Studies by Bruneau, Reinhorn, Béné, Wood, Newsham, Davies and Libanova significantly contributed to the conceptualization of resilience. However, insufficient attention has been paid to the differentiated financial effects of external threats across regions and their combined impact on the resilience of quality of life.

Paper objective. The purpose of the article is to assess the impact of financial changes caused by external threats on the resilience of the quality (public, work, family and

personal) of life of the population of the regions of Ukraine.

Paper main body. The article assesses the impact of financial changes on the quality of life of the population of the regions of Ukraine in the face of external threats (global financial and economic crisis, pandemic, Russian-Ukrainian war). The approach of multidimensional assessment of the resilience of the quality of life was used, which combines the analysis of macro financial indicators (income, investments, budgetary resources, employment structure, social transfers) with regional differentiation. The quality of life of the population is considered in terms of four components: labor, public, family and personal.

It is shown that each of the crisis periods was accompanied by significant macro financial and socio-economic transformations. It is established that external threats caused regional differences in the manifestation of financial changes, particularly the significant vulnerability of the industrial regions of eastern Ukraine, the relatively stable positions of the western regions and the ambiguous dynamics of the central regions. It is established that financial shocks led to a fall in real incomes, increased unemployment and labor migration, depopulation processes, increased social vulnerability and a decrease in social capital. At the same time, new forms of horizontal interaction and local adaptability were formed in a number of regions. The need to rethink approaches to regional policy and public finances in the context of strengthening the resilience of the quality of life in the face of long-term multidimensional external threats is substantiated. The results obtained can serve as the basis for developing new instruments of regional financial policy aimed at strengthening the resilience of communities, increasing the efficiency of budget planning and adapting social programs to regional challenges.

Conclusion of the research. The conducted research gives grounds to assert that taking into account the identified features of the impact of financial changes on the resilience of the quality (public, labor, family and personal) of life of the population of the regions of Ukraine in the face of external threats will allow developing tools that will ensure the ability to adapt to the crisis, resist external disturbances, cope with various threats and at the same time restore the proper level of quality of life of the population (and possibly transition (transform) to new forms of development. In order to strengthen the ability to respond, adapt to changes and restore the equilibrium state of the quality of life of the population of the regions of Ukraine, a comprehensive approach is needed, which shall take into account the development of opportunities for the development of citizens' own potential, economic self-sufficiency and personal self-realization. Overcoming negative trends will also be facilitated by strengthening the trust of the "citizen-state". These issues may be the subject of further scientific research.

Short abstract for an article

Abstract. The article examines the dynamics and regional differentiation of the quality of life of the population of Ukraine under the conditions of intensified external threats and

prolonged military aggression. Based on a system of demographic, social and economic indicators, the study analyzes changes in living standards, income levels, employment, social protection, and access to public services across regions. Special attention is paid to the asymmetric impact of the war, which has deepened territorial disparities and increased the vulnerability of certain socio-demographic groups. The authors identify key factors influencing the deterioration of quality of life, including forced migration, labour market disruptions, declining household incomes, and uneven access to social support. The article substantiates that strengthening regional resilience, improving social policy instruments, and ensuring targeted state support are essential for mitigating the negative consequences and reducing regional inequality in quality of life in Ukraine.

Keywords: quality of life, population, finances, threats, war, regions, Ukraine, crisis, employment, unemployment, income, local budget, debt, resilience.

Article details:

Received: 11 November 2025

Revised: 27 November 2025

Accepted: 10 December 2025

Рекомендоване цитування: Возняк Г. В., Сторонянська І. З. Якість життя населення регіонів України в умовах зовнішніх загроз: прагматика впливу фінансових змін. *Економічна теорія та право*. 2025. №4 (63). С. 6–30. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2025-63-4-6>.

Suggested citation: Voznyak, H.V., Storonyanska, I.Z. (2025). Yakist zhyttia naselennia rehioniv Ukrainy v umovakh zovnishnikh zahroz: prahmatyka vplyvu finansovykh zmin. [Quality of life of the population of the regions of Ukraine in conditions of external threats: pragmatics of the impact of financial changes]. *Ekonomichna teoriia ta pravo – Economic Theory and Law*, 4(63), 6–30. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2025-63-4-6> [in Ukrainian].